

اندیشه سیاسی - تربیتی علوی
در خطبه‌های نهج البلاغه

خطبه‌های ۳۶ - ۸۲

جلد دوم

آیت‌الله احمد بهشتی

www.ketab.ir

بهشتی، احمد، ۱۳۱۴ -

اندیشه سیاسی - تربیتی علوی در خطبه‌های نهج البلاغه / احمد بهشتی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۴۰۰ -

ج. - (مؤسسه بوستان کتاب؛ ۲۹۰۴. کتاب‌های دکتر احمد بهشتی؛ ۳۸) (سیاسی - اجتماعی. اندیشه سیاسی)
ISBN 978-964-09-2214-9 (دوره) / ISBN 978-964-09-2314-6 (ج. ۲)

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتاب‌نامه.

مندرجات: ..... - ج. ۲. - خطبه‌های ۳۶-۸۲ -

۱. علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نهج البلاغه - خطبه‌ها - نقد و تفسیر.
۲. علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نهج البلاغه - سیاست و حکومت، ۳. اسلام و سیاست.
الف. علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه. برگزیده، شرح. ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ج. عنوان. د. عنوان: نهج البلاغه. فارسی - عربی. برگزیده، شرح.

۲۹۷ / ۹۵۱۵

BP ۳۸ / ۰۲۳

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۷۳۳۱۰۹۳

۱۴۰۰

کتاب‌های آیت‌الله احمد بهشتی / ۳۸

www.ketab.ir

■ موضوع: اندیشه سیاسی (سیاسی - اجتماعی)

■ گروه مخاطب: تخصصی (طلاب، دانشجویان، پژوهشگران و اساتید حوزه و دانشگاه)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۹۰۴

مستعمل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۷۷۰۳

بوستان کتاب

بوستان کتاب

اندیشه سیاسی - تربیتی علوی در خطبه‌های نهج البلاغه/ ۲

خطبه‌های ۳۶ - ۸۲

نویسنده: آیت‌الله احمد بهشتی

ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰ • شماره ثبت: ۱۰۰۰۰۰۰۰ • بها: ۱۲۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است.

printed in the Islamic Republic of Iran

♦ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائیة)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۷-۲۷۷۴۲۱۵۵ شماره: ۳۷۷۴۲۱۵۴ تلفن بخش: ۳۷۷۴۴۲۶

♦ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)

♦ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۶۶۹۶۹۸۷۸

♦ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۳۲۲۳۳۶۷۲

♦ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰

♦ فروشگاه شماره ۵ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نبش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۴۳۱۷۹

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست به:

بست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: www.bustaneketab.com

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • ویراستار: محمدرضا منصفی سروندانی
- حروف‌نگار: طاهره احسنی‌هما • اصلاحات حروف‌نگاری: حلیمه قربانی صفحه‌آرا: حسین محمدی
- نمونه‌خوانی: علی میری و سیدعلی اصغر هاشمی‌نسب • کنترل فنی صفحه‌آرایی: سیدرضا موسوی‌منش • مدیر گروه هنری و طراحی جلد: مسعود نجابتی
- اداره آماده‌سازی: حمیدرضا تیموری • اداره چاپخانه: مجید مهدوی، ناصر منتظری و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی، رئیس مؤسسه محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۲۹	پیش‌گفتار
۳۳	خطبه‌سی‌وششم: انذار و تخویف
۳۴	شان صدور
۳۴	اتمام حجت
۳۴	انذار و هشدار
۳۶	محل هلاکت خوارج
۳۷	مرگ کورکورانه
۳۷	در دام هلاک
۳۸	نهی صریح
۳۸	مخالفت کینه‌توزانه
۴۳	مظلومیت امام
۴۳	بی‌خردی تا کجا؟!
۴۴	مناظره ابن عباس
۴۵	مناظره امام علی <small>علیه السلام</small>
۴۶	محکوم بی‌گناه
۴۸	داستان استغفار امام علی <small>علیه السلام</small>
۴۹	داستان واصل بن عطا
۵۰	گوشه‌هایی از افراط و تفریط خوارج
۵۱	خیر خواهی و ناسپاسی
۵۳	خطبه‌سی‌وهفتم: من کیستم؟!

۵۴	.....	شان صدور
۵۵	.....	مروری بر بخش‌های چهارگانه خطبه
۵۶	.....	بخش اول
۵۶	.....	پیام اول
۵۶	.....	پیام دوم
۵۶	.....	پیام سوم
۵۷	.....	پیام چهارم
۵۷	.....	پیام پنجم
۵۸	.....	پیام ششم
۵۸	.....	بخش دوم
۵۹	.....	کمال اول: استقامت
۵۹	.....	کمال دوم: طهارت
۶۱	.....	کمال سوم: عدالت
۶۱	.....	بخش سوم
۶۲	.....	فراز اول: رضا و تسلیم
۶۲	.....	فراز دوم: صدق خالص علوی
۶۳	.....	فراز سوم: اولین تصدیق‌کننده
۶۴	.....	مروری بر روایات اهل سنت
۷۴	.....	بخش چهارم
۷۴	.....	فراز اول: اندیشه‌ورزی
۷۵	.....	فراز دوم: وجوب اطاعت پیامبر ﷺ
۷۵	.....	فراز سوم: مراعات میثاق
۷۶	.....	خطبه سی‌وهشتم: چیستی شبهه و حتمی بودن مرگ
۷۶	.....	شان صدور
۷۷	.....	مروری بر فصل اول
۷۷	.....	۱. تعریف شبهه
۷۸	.....	۲. روش اولیاء خدا

پیش گفتار

خدای را سپاس گزارم که اینک جلد دوم «اندیشه سیاسی تربیتی علوی در خطبه‌های نهج البلاغه» را تقدیم خدمت عشاق امامت علوی و انبوه مشتاقان ولایت مرتضوی می‌کنم؛ بدان امید که نوید پذیرش این خدمت بسیار کوچک را از ساحت بسیار بزرگ آن مولای موالی، و آن مقتدای اناسی بشنوم.

پای ملخی نزد سلیمان بردن عار است ولیکن هنر است از موری
حقیقت این است که او سماوی است و ما ارضی، او عرشی است و ما فرشی، او
سر مست باده توحید و مادر وادی حیرت و حیرت، ناپدید. «چه نسبت خاک را با عالم
پاک!».

اما الطاف ناپیدا کرانه او کریمانه، و عنایات ذره‌پروانه او حکیمانه، و تداوم بخشیدن راه
ورسم انبیایی و اولیایی او بشردوستانه است؛ از این رو چشم طمع به ساحت او دوخته و
پروانه‌وار گرداگرد شمع خورشیدگونه او بال و پر سوخته‌ام؛ و گرنه:

من که باشم که بر آن خاطر عاطر گذرم لطف‌ها می‌کنی ای خاک رهت تاج سرم
روزی که قلم برگرفتم و به شرح نامه‌های نهج البلاغه سید رضی پرداختم، حتی از
خودم نمی‌دیدم که نامه‌ها را به اتمام رسانم و چون نامه‌ها به اتمام رسید بر خود بالیدم
که بخشی از مکاتبات حضرت را به پایان برده‌ام؛ از این رو برای شرح حکمت‌هایی که در
کلمات قصیر و احیاناً طویل آمده، دست به کار شدم؛ ولی خود را در دامنه قلّه دماوندگونه
نهج البلاغه می‌دیدم که گام به گام و افتان و خیزان پیش می‌رفتم. هر حکمتی که شرح
می‌کردم، به پشت سر می‌نگریستم و بر توفیق خداداد، شکر می‌کردم و چون به جلو
می‌نگریستم، با خود می‌گفتم: آیا ممکن است این مسافت عمودی و نفس‌گیر را طی

کنم؟! اسرانجام، شرح حکمت‌ها نیز به پایان رسید و خاضعانه به درگاه خدای متان، سر به سجده شکر ساییدم و نور امید را در دل تابیدم و ادامه راه را با عزمی راسخ و تصمیمی قاطع بر خویشتن بالیدم.

در این جا باید از رئیس محترم بوستان کتاب - آقای انصاری - و همکارانشان - به ویژه دوست خوش ذوق و خوش سلیقه - آقای اشرفی سپاس‌گزاری کنم؛ زیرا «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْخَلْقَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ» و این حقیر باید - نه صابر و شاکر - بلکه به خاطر مشکلات طبع و نشر، صَبَّار و شَكُور باشم؛ زیرا خدای متعال در چهار سوره بندگان صبار و شکور را ستایش کرده و عبرت گرفتن از آیات بس مهم خود را ویژه آن‌ها شمرده است.^۱

با پایان میمنت‌نشان کلمات قصار و احیاناً طوال نهج البلاغه به سراغ خطبه‌ها آمدم؛ چراکه دوستانی دارم که نه تنها زبان مهر را به تشویق و تمجید می‌گشایند و پیگیر کارها هستند، بلکه مطالبه می‌کنند و نمی‌توان و نباید تشویق و مطالبه آن‌ها را نادیده و ناشنیده انگاشت.

جالب این است که وزارت ارشاد و فرهنگی نهادها وارد میدان شده و آکاوی اندیشه‌های سیاسی تربیتی علوی را دنبال کرده و مجلدات اولیه را به عنوان کتاب سال و عناوین دیگر، مورد تقدیر و تمجید قرار داده‌اند. آخرین باز در سال جاری، مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل بیت (علیهم‌السلام) در شهر تاریخی اصفهان به میدان آمد و به جمعی از خدمت‌گزاران معارف ولایی و پژوهشگران اسناد و مدارک اولیائی نشان ولایت داد. نگارنده هم در زمره آن‌ها بود.^۲

در تابلوی اهدایی کنگره چنین آمده است:

اینک که اصفهان متبرک به آیین برگزاری کنگره بازخوانی ابعاد شخصیتی امیرالمؤمنین امام علی (علیه‌السلام) است، شورای عالی نشان ولایت، حضرت عالی را که از خادمان آستان مقدس مولی‌الموحدین (علیه‌السلام) هستید، منتخب دریافت نشان ولایت نموده است، خدای سبحان را شاکریم که ما را به نعمت تکریم از بابان معرفت، حکمت و سیره علوی در این آیین باشکوه معنوی آراسته نموده. بی شک، شخصیت ممتاز و خدمات آن فقیه عالیقدر

۱. «وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ» (ابراهیم آیه ۵) «أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلُوكَ نَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِّنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ» (لقمان آیه ۳۱) «وَمَرْفَعَتُهُمْ كُلِّ مُسَرِّقٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ» (سبأ آیه ۱۹) «إِنَّ يَسْأَلُ سَكِينَ الرَّيْحِ فَيُظِلُّنَّ رَوَاكِدَ عُلَى ظَهْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ» (شوری آیه ۳۳).

و گسترش فرهنگ علوی و نهج البلاغه، راهنمای اندیشه فرهیختگان، اندیشمندان و عموم اقدار جامعه می‌باشد... ثمرات پربرکت تبلیغی و اخلاقی و نفعات معنوی حضرت عالی به‌سان ستاره‌ای در آسمان علم و معرفت علوی خواهد درخشید و برای استمرار این بارقه و هدیه الهی عمری دراز و به‌روزی و سلامتی مستدام را در ظل عنایات خداوند متعال و توجهات خاصه قطب عالم امکان، مولای انس و جان، مهر سپهر سروری، حضرت حجة بن الحسن العسکری علیه السلام مسألت داریم.

سید حسین رضازاده

تولیت و مدیرعامل مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل بیت علیهم السلام

رئیس سیاست‌گذاری کنگره

این مجلد به عنوان دومین جلد از آنچه در شرح خطبه‌ها نگاشته شده، تقدیم خوانندگان گرامی می‌شود.

جلد اول، حاوی سی و پنج خطبه است. این مجلد نیز با حجمی - تقریباً - برابر جلد اول، حاوی چهل و هفت خطبه است.

ناگفته نماند که تمام آنچه خطبه نامیده شده، خطبه نیست، برخی از آن‌ها در نهج البلاغه تحت عنوان کلام ضبط شده است. ما هم‌همه را تغلیباً خطبه نامیده‌ایم. خطبه، سخنرانی است و معمولاً ایستاده یا بر فراز منبر یا بر روی شتر یا یک سنگ و... ایراد می‌شده است. هم‌اکنون نیز چنین است. لذا به جلسه درس یا بحث و مناظره و سؤال و جواب، جلسه خطبه یا سخنرانی گفته نمی‌شود.

باری به رسم همیشه در خاتمه این پیش‌گفتار قصیده‌ای تقدیم خواننده می‌شود. این قصیده در مدح مولا است. قصیده‌های دیگر یا در مدح مولا است یا در وصف نهج البلاغه است.

میوه چین باغ علم بیکرانم یا علی
جان به قربان زبان درفشانم یا علی
گوش جان بسپرد آن گفتمانم یا علی
من همانم که ز لطف شادمانم یا علی
گوش کن بر ناله و آه و فغانم یا علی

سر سپرده خطبه‌های جاودانم یا علی
تو همانی که خدا علم‌الکتابت داده است
موج حکمت در پیام و در بیانت آشکار
تو همانی که خدایت جان پیغمبر شمرد
بنده خاص خداوندی گنه‌کاریم ما